

6. 中华成语辞海 / 主任陈霞村. – 长沙: 湖南教育出版社. – 1796 页. = Китайский фразеологический словарь Цыхай / гл. ред. Чэнь Сяцунь. Чанша: Изд-во просвещения Хунань, 2013.

7. 在线成语字典 = Большой китайский фразеологический словарь онлайн [Электронный ресурс]. URL: <http://cy.5156edu.com> (дата обращения: 16.09.2022).

ОНИМЫ З КАМПАНЕНТАМ WEIß / БЕЛЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ І НЯМЕЦКАМОЎНАЙ ТАПАНІМІЦЫ

ONYMS WITH THE WEIß / WHITE COMPONENT IN BELARUSIAN AND GERMAN TOPONYMY

A.A. Pryhodzich

A.A. Pryhodzich

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Мінск, Беларусь

Belarusian State University

Minsk, Belarus

e-mail: elpr7@tut.by

У артыкуле разглядаюцца асаблівасці функцыянавання тапанімічных намінацый з кампанентамі *weiß* / белы ў беларускім і нямецкамоўным тапаніміконе, вызначаецца семантыка першых і другіх кампанентаў геаграфічных назваў і ўсяго тапанімічнага ўтварэння ў цэлым.

The article discusses the features of functioning toponymic nominations with *weiß* / white components in the Belarusian and German toponymicon. The meanings of the first and second components of geographical names as well as the entire toponymic formation are revealed.

Ключавыя словы: тапаніміка; структура тапоніма; словаўтваральная мадэль; кампаненты *weiß* / белы; беларуская мова; нямецкая мова.

Keywords: toponymy; toponym structure; word-formation model; components; Belarusian language; German language.

Тапанімічныя назвы з'яўляюцца адной з важнейшых крыніц інфармацыі пра мінулае, захоўваюць звесткі пра прыродна-геаграфічныя асаблівасці, склад насельніцтва, старажытныя промыслы жыхароў тых ці іншых тэрыторый. Адметнае месца ў сістэме такіх намінацый займаюць тапонімы з колеравым кампанентам. Да ліку апошніх у складзе беларускай і нямецкай тапаніміі адносяцца кампаненты *зялёны, сіні, белы, чорны, жоўты, красны, чырвоны*. У еўрапейскай тапаніміі, напрыклад, белы колер праілюстраваны такімі онімамі, як *Weinstadt, Weismain, Weißenberg, Weißenburg in Bayern, Weißenfels, Weißenhorn, Weißensee, Weißenstadt* і інш.; *Белаежскі, Белая Ветка, Белы Лог, Белае Катлярова, Белаеусаўка, Белабокi, Белая Гара, Белы Лес, Белазёрск, Белья Балаты, Белалесце*.

Лексема *белы* ў славянскіх мовах мае некалькі значэнняў. Параўн.: *белый* прым.1. Белы (пра колер). 2. Светлавалосы, са светлай скурай, светлай масці або апярэння. 3. Ясны, празрысты, светлы. 4. Чысты, ачышчаны. 5. Бялізнавы, які адносіцца да бялізны. 6. Не пастрыжаны ў манахі (аб духавенстве). 7. Бязгрэшны [2, с. 5]. Паводле этымалогіі, «Белый. Общеслав. индоевр. характера (ср. лит. *balti* ‘белеть’, *латышск. bāls* ‘бледный’, греч. *phalos* ‘белый’, др.-инд. *bhālam* ‘блеск’ и др.). Образовано посредством суффикса *-l-* от индоевр. **bha* ‘светить, сиять, блестеть’ (ср. др.-инд. *bhas* ‘слияние’, греч. *phane* ‘факел’) [2, с. 41].

Шматлікія ўстойлівыя выразы падкрэсліваюць этымалогію гэтай лексемы. “Белы колер у этнакультуры беларусаў асацыюецца найперш з жыццёвай сілай, здароўем і вытворчым патэнцыялам, сімвалізуе чысціню, святасць, прыгажосць і зямное жыццё. Семантыку жыцця побач з прасторавай семантыкай утрымлівае каларонім і ў фразеалагізме *белы свет* ‘навакольная рэчаіснасць – сусвет, зямля, з усім, што на ёй існуе, жыццё ва ўсіх яго праявах’, які ўваходзіць таксама ў склад выразу з разнастайнымі значэннямі: *не бачыць белага свету, выводзіць на белы свет, у белы (божы) свет, у белы свет як у капеіку, не жылец на белым свеце* і інш.” [3, с. 150]. Кампанент *белы* ў абедзвюх мовах найчасцей рэалізуе станоўчыя канатацыі, за выключэннем адзінкавых выразу тыпу *даводзіць да белага калення; j-n zur Weißglut bringen*.

У нямецкай мове выкарыстоўваюцца перыфразы з лексмай *weiß* ‘белы’, асабліва сцю такіх вобразнаўтвораных апісальных параўнанняў з’яўляецца пераасэнсаванне абодвух яго кампанентаў: *der weiße Sport* ‘теніс’, *der Weiße Tod* ‘смерць у снезе’, *eine weiße Weste haben* ‘мець бездакорную рэпутацыю’ на базе метанімічнага пераносу (колера адзення) *der Weißkittel* ‘муляр, тынкоўшчык’ [4, с. 73].

Аналіз фактычнага матэрыялу сведчыць, што характэрнай асабліва сцю разглядаемых тапонімаў з’яўляецца наяўнасць складаных, састаўных назваў, прыназоўнікава-іменных канструкцый. Па сваім паходжанні складаныя тапонімы або кампазіты ўяўляюць спалучэнні, што ўзніклі шляхам марфалага-сінтаксічнага аб’яднання дзвюх асноў і маюць цэласнае афармленне (*Weismain, Weißenberg, Weissenburg, Weissenfels, Weissenhorn, Weissensee, Weißkeißel, Weissenstadt, Weissen thurm, Weißwasser*).

Вылучаюцца розныя канструкцыі такіх тапонімаў, дзе першым кампанентам з’яўляецца лексема *weiß-*, *weißen-*. Напрыклад, *Weis+main* (*Weismain* – горад у Баварыі), *Weißen+berg* (*Weißenberg* – горад у Саксоніі), *Weiß+wasser* (*Weißwasser* – горад у Саксоніі), *Weißen+fels* (*Weissenfels* – горад у Саксоніі Ангальт), *Weißen+horn* (*Weissenhorn* – горад у Баварыі), *Weißen+stadt* (*Weissenstadt* – горад у Баварыі),

Weiß+*thurm* (*Weißenthurm* – горад у зямлі Рэйнланд Пфальц), *Weiß*+*see* (*Weißensee* – горад у Цюрынгіі), *Weiß*+*wasser* (*Weißwasser* – горад у Саксоніі) і т.п. На нямецкай моўнай тэрыторыі намі зафіксавана нешматлікая група разглядаемых найменняў. Сустракаюцца таксама адзінкавыя аднаіменныя гідронімы: *Weismain* (прыток ракі Майн), *Weißelster* (*Al-astra*, *Al-istra*) (прыток ракі Заале).

Спецыфічны пласт онімаў складаюць найменні ў форме прыназоўнікава-іменных канструкцый. Намі зафіксаваны некаторыя назвы такіх канструкцый: *Weißenburg in Bayern* (невялікі горад у Баварыі. Ранейшыя назвы гэтага оніма – *Weißenburg im Nordgau*, *Weißenburg am Sand*), *Wuischke bei Weißenberg* (сельскі населены пункт у Саксоніі). Даследуемыя тапонімы з’яўляюцца апісальнымі характарыстыкамі геаграфічных аб’ектаў і ўжываюцца “для ліквідацыі айканімічнай аманіміі, якая ўскладняе адрозненне аб’ектаў” [5, с. 99].

Састаўныя тапонімы складаюць таксама невялікую групу. *Weißer Main* – адзін з вытокаў ракі Майн, *Weißenhaidler Mühle* – абшчына ў Баварыі, *Weißenburger Bucht*, *Weißenburger Alb* – прыродная прастора ці парк ў Баварыі. Якасныя прыметнікі з азначальнымі антанімічнымі кампанентамі *чорны-белы* выконваюць дыферэнцыйную функцыю і ўтвараюць палярызуючыя пары. Напрыклад, *Schwarzenberg* – *Weißenberg*, *Schwarzensee* – *Weißensee*.

Структурна-словаўтваральная характарыстыка беларускіх тапанімічных назваў з кампанентам *белы* дае магчымасць таксама ўстанавіць сярод іх простыя (*Беліца*, *Белае*, *Белін*, *Бельск*, *Бельчыца*, *Белякі*, *Бялынічы*, *Бялёва*, *Белмчаны* і інш.), складаныя (*Белалескае*, *Белакозы*, *Белаводы*, *Белавостова*, *Белавусаіўчына*, *Белазоры*, *Белаводка*, *Беладзедкава*, *Белавусы* і інш.) і састаўныя найменні (*Белая Буброва*, *Белы Бераг*, *Белая Ветка*, *Белая Вадзіцы*, *Белы Лог*, *Белыя лужы*, *Белы Пясок*, *Белая Ліпа* і інш.). Колькасныя паказчыкі разглядаемых онімаў на беларускай тэрыторыі ў разы перавышаюць нямецкія.

Каляронім *белы* характарызаваў адметныя *рысы мясцовасці*, напрыклад, каля лугоў і балот з белымі кветкамі, мясцовасць з белым пяском, з наяўнасцю выкапнёвай крэйды (*Беліца*, *Белае*, *Белыя Балоты*); *культавую сімваліку*, напрыклад, на землях белага духавенства, правядзення рытуальных дзеянняў (*Белая Крыніца*), сімвалы краіны (*Белая Русь*) і інш. [6, с. 30].

У славянскай і нямецкай айканіміі сустракаюцца таксама шматлікія антрапомімы з кампанентам *Weiß* / *белы*: *Weiß*, *Weiss*, *Weis*, *Weisz*, *Weih*s, *Wyss*, *Weißman*, *Weißermel*, *Weißgerber*, *Weißpfennig*, *Weisflog*, *Weisgerber*, *Weishaar*, *Weishaupt*, *Weiskittel*, *Weiskopf*, *Weisleder*,

Weismantel, Weismehl, Weismüller, Weisrock, Weisschnur, Weisschu, Weisschädel, Weissenberg, Weissenfels, Weissermel, Weissleder, Weissmüller, Weissnicht, Weisweiler; Белавус, Белы, Белік, Белікаў, Белянкі, Белаконь, Бялінскі, Белапольскі, Беларускаў, Белазуб, Белагуб, Белашапка, Белагруд, Белаглаз і інш.

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. Вып. 1. А – Биенье / адк. рэд. А.І. Жураўскі [і інш.]; склад. Т. І. Блізнюк [і інш.]. Мінск: Навука і тэхніка, 1982.
2. Краткий этимологический словарь русского языка: пособие для учителя / под ред. С.Г. Бархударова. 2-е изд., испр. и доп. М.: Просвещение, 1971.
3. Садоўская А.Л. Каларонімы ў фразеалагічным кантэксте // Беларускае слова: тэрмін і вобраз: зборнік артыкулаў па матэрыялах навуковых чытаньняў, прысвечаных памяці прафесара В.П. Краснея, Мінск, 27 снежня 2017 г. / БДУ; рэдкал.: М.І. Свістунова (адк. рэд.) [і інш.]; пад агул. рэд. М.Р. Прыгодзіча. Мінск: БДУ, 2018. С.150–159.
4. Розен Е.В. Немецкая лексика: история и современность: учебное пособие. М.: Высшая школа, 1991.
5. Бабушкіна Н.І. Састаўныя айконімы Брэстчыны і іх структурныя тыпы // Беларуская анамастыка: зб. арт. / Акадэмія навук БССР, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа; рэд. В.П. Лемцюгова. Мінск: Навука і тэхніка, 1981. С. 88–100.
6. Гапоненка І.А. Беларуская каляровая тапанімія (на фоне сусветнай) // Роднае слова. № 6. 2018. С. 29–33.

ЯЗЫКОВАЯ ИГРА КАК ЭЛЕМЕНТ ЭКСПРЕССИВИЗАЦИИ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСА

LANGUAGE PLAY AS AN EXPRESSIVE MEANS OF SPORTS DISCOURSE

Е.И. Стефановская

E.I. Stefanovskaya

Белорусский государственный университет

Минск, Беларусь

Belarusian State University

Minsk, Belarus

e-mail: stefanovskayak@gmail.com

Статья раскрывает особенности реализации языковой игры в современном спортивном репортаже, комментарии и интервью. Языковая игра широко представлена в спортивной риторике на всех уровнях языковой структуры для усиления экспрессивного и эмоционального воздействия на аудиторию.

The article considers language play at different levels of the language structure in sport-related newspaper and magazine articles, commentaries and interviews. Language play is widely represented in sports discourse and serves to enhance the expressive and emotional impact on an audience.